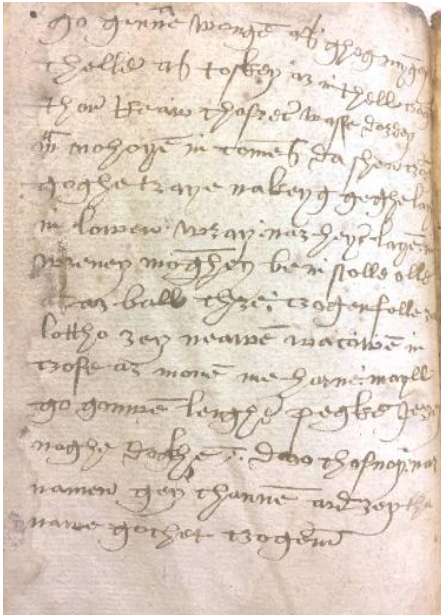

An © 2017 Gannas

Mammskrif Koth

Pewasow Lyennek

Nebes an awtors sewen gans an Bardh Meur, a-dhyghow. Stephen Harria ha Rod Lyon a waynyas yn klassow an taves kernewek.

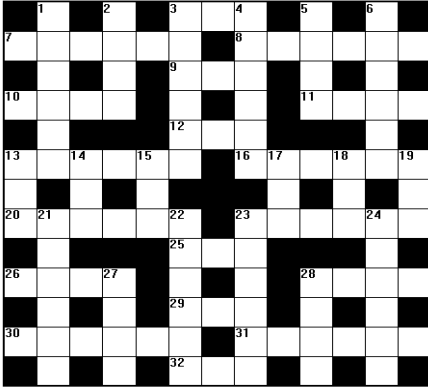
An mammskrif a-ugh a veu kevys yn lyver dhe'n Benskyl Kargront.

Dell grysir, skrifys veu y'n 16ves kansblydhen ha'n skrif yw pur haval dhe'n skrif yn Bywnans Ke.

Ny wodhir yn py yeth yw skrifys mes martesen yth yw yeth keltek.

**An Gannas niver 489
Mis-Gwynngala 2017
dyllys gans © Kowethas
an Yeth Kernewek
ISSN 1485 705X**

Krowseryow
gans Ray Edwards

a-dreus:

3. Ball (3)
7. Arghans (4)
8. Stevell (4)
9. Tyller rag omlanhe (7)
11. *Hawl syrr epskop, esos y'th ... owth esedha!* (PC 932)
13. Bryntin (3)
14. Edhen vras, teg hy lost (5)
16. *Person ... po benyn* (3)
17. Pennsita Itali (3)
19. Godhvos a-dro dhe berson (9)
20. *Drewgh an prysners oll y'm ...* (PC 2329) (3)
21. Tri-ugens mynysenn (3)
22. Kamm poes ha trosek war an leur (5)
23. Mus (3)
25. An seson ma (3)
27. Ny yll kewsel (7)
31. Onan ha diw (4)
32. Frut (4)
33. Tros (3)

war-nans:

1. Kav (4)
2. Ger-kevrenn (3)
3. Gwariell rond kepar ha'n norvys (3)
4. Fi! (3)
5. Pyth (3)
6. Koska (4)
10. An mis ma (9)
12. *My a vynn mos ow honan war an ... yn-bann dhe esedha.* (PC 88) (7)
13. Kuntelles an Verdh an mis ma (7)
14. Diskwitha (5)
15. A'n ebrenn? (5)
19. Ymons ow tevi war an gwydh y'n Hav (3)
18. Rann lyp an norvys (6)
24. Gweyth (4)
26. Or (4)
27. Daffar rag pystiga tus (3)
28. Palys (3)
29. *An Koes a ...* (lyver Wella Brown) (3)
30. Rager (3)

Gorthybow dhe'n krowseryow Mis-Est 2017

Folenn Steronieth
gans Rod Lyon,
folenn 11 an mis ma

Lyther a Alban
a-dhiworth Yowann Byghan
(agan kesskrifer arbennik albanek)

Màiri Dhall

My re skrifas kyns yn kever an lies bardhes y'n bys gwydhelek. Bardhes albanek a vri o Màiri Dhall (Maria Dhall, ogas an keth yn Kernewek), hag a skrifas an gan 'Och nan och, tha mi fo mhulad' (ger rag ger, 'Ogh hag ogh, yth esov vy yn-dann ahwer'), kan aswonys fest yn ta ha meurgerys dres oll Alban. An gan a dhalleth yndellma:

Och nan och, tha mi fo mhulad,
Dhòmhsa tha mo chòmhradh duilich;
'S cruaidh an càs, ach 's fheudar fhlung,
Nach fhaod mi fuireach ann ad chòir ...

Ogh hag ogh, yth esov vy yn-dann ahwer,
Dhymmo vy yw ow heskows moredhek;
Yth yw kales an kas, mes res yw y berthi,
Ny allav vy triga herwydh ow gwiryow ..

Kepar ha lies Gwydhel ha Gwydheles a vri, Màiri Dhall a's tevo lies hanow dres hy bywnans. Hy a veu genys Màiri nic a' Ghobhainn (myrgh an Gov, po Mary Smith) war an ynys vunys Pabaigh, y'n Ynysow Barra a'n Hebrides Pell, y'n vlydhen 1896. Mes pub gour a oes yn Pabaigh a verwis yn hager-awel, hag i ow pyskessa, an kynsa mis Me 1897, ha wosa henna, an ynys a veu gesys dhe goll. An baban Màiri, yowynka flogh an ynys ha lemmyn omdhivases, a dheuth dhe driga dhe Valtos, ogas dhe Ùig (hanow norgaghek, kepar ha Wick), war an ynys Leòdhas (Lewis), le may hwrug hi degemmeres

an hanow Bliadhnach Pabaigh, hag a styr 'An Unn-Bloedh a Pabaigh'. Devedhys dhe oes, mes hwath pur yowynk, hi a wrug demmedhi ha dos ha bos Màiri Mhurchaidh Thormoid (Maria myrgh Murdo gwreg Norman) po Màiri nic Iobhar (Mary MacIver).

Gans hy gour yowynk Tormod, Màiri a omdhivroas dhe Amerika, mes pur drist o hi ena. Tormod a verwis, ha Màiri a skrifas lies kan deg ha moredhek. Wortiwedh, hy a wrug dehweles dhe Valtos yn 1914, kyns dalleth an Vresel Veur, mes, herwydh an henhwedhel, hi re skoellyas kemmys dagrennow tynn a hireth, ny ylli gweles namoy, ytho tus a wrug hy henwel Màiri Dhall. Màiri a verwis yn 1920, hwath namoy es 24 hy oes.

Ottomma diwedh hy han 'Och nan och' po Òran (Kan) Màiri Dhall, le mayth ombreder an vardhes yn hwerow yn kever tekter an menydyow yn Amerika ha tewlder hy dallder ha hi arta devedhys dhe Lewis:

.. *Cuimhneachachd nam beanntan rìomhach,
Far is moich' a dh'èireadh grian orr'*
*'Sioma maduinn 's oidhche bhriagha
A bha mi annta 'riaghladh bhò.*

*Ach thèid mis' air ais do Leòdhas,
Eilean còmhnard, seasgair bòidheach,
Fanaidh mi gu crìoch mo là ann
'S geibh mi sòlas ann ri m' bheò.*

...Yma kov dhymm an menydyhow teg,
Ha'n howl owth omdhrehevel dresta,
Myttingow ha nosow bryntin
Ha my yn-dann aga maystri.

Mes dehwelys oma dhe Lewis,
Ynys kompes, diogel ha teg,
Le may hwra ges ahanav ow studh
Ha gyllys yw golow an bywnans.

Y hyllir kavoes an gan dhien
warlinenn dhe:

<https://songoftheisles.com/2012/09/09/oran-mairi-dhall/>.

Mernans yn Kylgh hwedhel gans Jowann Richards

Chaptra Trydhek

‘Mes, yma unn rann a’n hwedhel na allav y gonvedhes y’n eur ma,’ yn-medh Bill Matthews wosa henna, hag ev ha Dan Tregloan owth eva hanafas a de. ‘Pyth yn kever an hwedhel koynt a dherivas David Angrave? Eus styr dhe henna?’

Dan Tregloan a basas yn uvel. ‘Wel, serjont,’ a dhallathas ev, ‘yn gwiryonedh, ny yll bos mes unn styr - henn yw bos David Angrave den koynt, den gwyls y sians. Martesen ev a hunrosas oll an dra, mes ni a woer ev dhe weles Fry ogas dhe’n eglos yn hwir, ha nys o henna rann a hunros. Ynwedh, dell hevel dhymm nys yw Angrave den

a’n par na; nebes garow, serrys yn fenowgh, mes nys yw ev foll.’

‘Mes, yn sur, Dan, nys eus styr arall herwydh reson, na possybyl.’

‘Yma styr arall yw possybyl, martesen, serjont, mes nys yw herwydh reson. Nys yw hemma styr dhe leverel dhe’n hwithrer na dhe’n penn-hwithrer, dell dybav.’

‘Pyth yw henna, Dan?’

‘Wel, serjont, my a ombrederis a-dro dhe hwedhel Angrave, hag ena my eth dhe gewsel orth Dr. Pearse.’

‘Ha?’

‘Wel, ev a leveris dhymm yn kever istori an eglos y’n kylghyow. Y’n pymthegves kansblydhen, dell grysav, oferyas an dreveglos, Tristan Pengwedna y hanow, o serrys rag bos niver a dus y’n rannvro ow kul devnydh a’n kylghyow avel templa rag nigromans. Ev a erviras drehevel eglos Kristyon y’n keth tyller na, ha gul alter an templa yn alter dhe’n eglos. Ev a dybi y hwruasa henna gul diwedh dhe’n usadow pagan.’

Dan Tregloan a besyas, ‘Dres termyn hir, herwydh hwedhel Dr. Pearse, nys esa derivadow yn kever poenvos, ha’n oferyas ha’n re na a’n holyas a wre devnydh a’n eglos rag oferennow. Ena, y’n seytegves kansblydhen, to an eglos a goedhas dhe’n leur yn termyn hager awel.’

‘Ha’ a leveris an serjont.

‘Dell hevel,’ a besyas Dan Tregloan, ‘yth esa an oferyas y’n termyn na, Peder Hendra, y’n eglos, rag bos bagas a dus owth assaya gul devnydh a’n eglos rag neb porpos drog. Yth esa hager awel, an nos na, ha’n to a goedhas, hag ev a verwis yn-dann gowes a garregi.’

‘Mes, pleth hembraonk dha hwedhel, Dan? Pyth yw an mell yntra dha hwedhel ha’n kas ma?’

‘Martesen nyns eus mell vyth. Mes dydh an hwarvedhyans o poran trihans blydhen kyns nos an moldrans. An to a goedhas war an oferyas, dell leveris an derivadow, dhe dheg eur.’

Serjont Matthews o gyllys yn prederow. ‘My a wel,’ yn-medh ev, wor’tiwedh. ‘An karregi ow koedha oll a-dro dhe’n den, an bagas a dus ow poenya hag ow karma, oll hemma dhe dheg eur, herwydh hwedhel Angrave. Ha ny welis David Angrave korf Edward Collett, mes korf Peder Hendra. My a wel. Mes nyns yw henna herwydh reson, Dan.’

‘My a leveris dhis nag o henna styr gwiw dhe leverel dhe’n hwithrer po dhe’n penn-hwither, serjont.’

‘Gwir yw henna, Dan, heb dhout mann. Mes, yma moy a draow y’n nev hag y’n nor’

Diwedh

Notenn Ramasek diworth Yowann Parker

Hemm yw messaj rag Kernewegoryon oll.

A-gynsow yth esa edhommm dhymm treylya an lavar ‘*in bad health*’ dhe Gernewek. Nyns eus kudynn gans ‘*in good health*’: hemm yw ‘yn yeghes da’ heb mar. Martesen ‘*in bad health*’ a via ‘yn yeghes drog’, mes Nicholas Williams a brofyas ‘yn yeghes gwann’, ha dhe’m brys vy, hemm yw gwell. Dres

henna, yma kudynn byghan gans savla an ger ‘drog’ y’n lavarow a’n par ma.

Yn Gramer Wella Brown (§83(4), folenn 72) y kevir an ger ‘drog’ y’n rol an henwyn-gwann a yll bos gorrys po a-rag po a-dryv y hanow. Nyns yw hemma marnas hanter gwir. Y’n tekstow koth yma an hanow-gwann ‘drog’ skrifys a-rag y hanow, pup-prys heb falladow. Yn sampel y redir ‘drog venyn’ (OM 221), ‘drog wires’ (PC 2975), ‘drog fog’ (RD 280), ‘drog bobel’ (BM 1325), ‘drog nown’ (BK 07/11), ‘drog dhen’ (BK 22/11).

Nans yw nebes blydhynyow y hwrgw vy treylya an lyver biblek ‘Ekklesiastes’ dhe Gernewek. Ynno my a skrifas yn ewn ‘drog dhen’, ‘yn drog roes’, ha ‘drog vuskokter’. Mes ynno y hwelav ynwedh ‘happ drog’ hag ‘yn jydh drog’, yn le an furvow ewn ‘drog happ’ hag ‘yn drog jydh’.

Yn neb skrif arall my re welas ‘nowodhow drog’. Martesen gwell via skrifa ‘yeyn nowodhow’¹ (CW 1262) rag ‘*bad news*’. An ger ‘hager’ a styr ‘*bad*’ po ‘*rough*’ po ‘*cruel*’; yn tekstow y redir ‘hager dowl’ rag ‘*cruel fate*’ ha ‘hager awel’ rag ‘*bad weather*’. (An seythun eus passyes my a deuth erbynn den gwiskys yn krys-T ha skrifys warnodho ‘Hager Vor – *Rough Seas*’ – dell heveli yth o ev mordardher meur y vri.)

Ytho dhe’m breus vy y tegoedh dhyn ni skrifa an hanow-gwann ‘drog’ pup-prys a-rag y hanow. Gwren ni oll gul hemma y’n termyn a dheu.

¹ ynwedh y’n gan gans Graham Sandercock ‘An Vresel 1549’, y’n lyver ‘Howlspynn’, folenn 200 ha daspryntys y’n dyllans ma, folenn 8

**Kesva an Taves
Kernewek
Apposyansow
2017**

**Hevlyna y sewenas 68 ombrofyer yn
apposyansow an Gesva.**

Keslowena dhedha, onan hag oll!

Kynsa Gradh: Sewen Gans Bri

Jennifer Blockley, Lannstefan
Kirsty Lauder, Essa
David Matthew, Pennsans
Charlotte Morgan, Truru
Rita Nield, Lannyust
William Orchard, Pennsans
Robin Parsons, Truru
William Pellow, Aberfal
Howard Peskett, Pennsans
Tony Phillips, Pennsans
Chloe Phillips, Aberfal
Kevin Steede, Lynngonna

Kynsa Gradh: Sewen

Colin Allen, Godalming
Tanya Brittain, Logh
Shaun Courtenay, Truru
Marie-Hélène Croizier, Ploumagoar, BV
Tamsin Daniel, Pennsans
Nina Davey, Truru
Graham Dilley, Porthia
John Goody, Syllan

Lee Kellgren, Pennrynn
Emily Keverne, Rysrudh
David Knott, Lyskerrys
Brian Lindop, Tewynn Pleustri
Colin Loveless, Clacton-on-Sea
Robin Mackenzie, Porthia
Ian Marr, Porthia
Katrina Naomi, Pennsans
Victoria Parker, Hellys
Victoria Reece-Romain, Lyskerrys
Edward Rowe, An Garrek
Hannah Sharp, Essa
Lucy Tansley, Kergront
Nanette Tonkin, Sen Ostel
Matthew Underwood, Aberplymm
Sarah Wheldon, Kelliwik

Nessa Gradh: Gans Bri

Kensa Broadhurst, Kammbroonn
Lisa Crosswood, Lyskerrys
Johanna Harvey, Crewkerne
Amanda Hilmanson-Dunn, Lannvorek
Owain Holland, Fowydh
Andrew Johnson, Truru
Thomas Kadleck, Lyskerrys
Wella Morris, Pennsans
Barbara Wyper, Sen Kolomm Veur

Nessa Gradh: Sewen

Angela Bird, Tredhinas
Sam Constance, Lyskerrys
Emma Julian, Lyskerrys
Yannig Laporte, Kemper, BV
Caroline Marwood, Porthia
Gilles Pennec, Kemper, BV
Shaun Rennie-Plume, Kelliwik
Thomas Roberts, Tewynn Pleustri
James Williams, Kalstok
Peter Wyper, Sen Kolomm Veur

Tressa Gradh: Sewen Gans Bri

Caroline Lane, Aylesbury
Michael Rottenbury, Porthia
Marion Smith, Karrbons
Sarah Smith, Loundres

Tressa Gradh: Sewen

Phil Hurley, Kalstok
Sue Lumley, Kelliwik
Helen Pascoe, Kammbronn
Rebecca Sharp, Essa
Wayne Tonkin, Rysrudh

Peswora Gradh: Sewen Gans Bri

Mark Elton, Loundres
Peter Green, Gloucester

Peswora Gradh: Sewen yn Rann

Alice Holland, Hellys
Jamie Purves, Truru

Dyllys gans Tony Hak, Skrifennyas rag Apposyansow, Kesva an Taves Kernewek, dhe'n 27ens a vis-Gortheren 2017.

Meur ras bras ynwedh dhe eseli Kessedhek Apposyans an Gesva a'ga ober diwysyk ow pareusi an paperyow, aga hwithra hag ervira an sywyansow ma.

Solempnita rag an re sewen, keffrys ha kowetha ha teylu, a vydh synsys dhe Lys Kernow dy'Sadorn an 16^{ves} a vis-Gwynngala gans an Bardh Meur ha Soedhogyon an Gesva.

Kan
gans Graham Sandercock

❖ **An vresel 1549**

Yeyn an nowodhow a dheuth a bell a-
ves,
a vyghtern sowsnek, lev dewlysi.
'Gas ni Gernowyon, ha'gan yeth ni prest
yn kres;
yn hwir yth on hy lel withysi.'

Lu a veu sevys hag ervys prest dhe'n gas
rag gwitha henfydh, yeth hag oryon,
pareusys erbynn kaskyrgh nowydh,
gwiw ha mas -
ottena mynnas an soudoryon.

War lann an Tamer y teuth di oll an lu,
krev aga mynnas a wolowder;
ny gonvedhens y koedha dhedha tenkys
du,
may ny's teva mernans souder.

War lannow sowsnek, dhe Garesk, sita
vras,
y teuth lu Kernow yn kuntellys;
mes heb bos batel po omladh gwiw
dhe'n gas,
an kaskyrgh hardh ma a veu kellys.

An router sowsnek a dyls ker dh'y barth
luyow estren dh'aga arvedh,
ervys yn ta, ma nag o meur an marth
bos korfow gesys a'ga gorwedh.

Yn islonk goesek y feu moldrys lies den,
toellys yn tebel drayturi garow;
naw kans Kernow a goedhas war an
plen,

ha'ga gwaytyans onest marow.

Trygh o an Sowson, dre doella ha dre
wow,
may trelyas yeth agan pysadow,
may feu distruys agan kryjyans y'gan
pow
- dyskans istori kasadow.

Mes nyns yw henna gorfenn oll an dra;
nyns o an studh dhe vos godhevys.
Y'n jydh hedhyw, dell woer an bys yn ta,
ott agan yeth yn fyw, dassevys!

Servisyow Eglos dydhyasow avisys

An Revrond Chenon Jane Kneebone
a dhannvon kedhlow a-dro dhe
servisyow mis-Gwynngala:

an 4^a a-vis Gwynngala Eglos Sen
Maria Lannstevan, Gwesperow an
Orsedh

an 10^{ves} a-vis Gwynngala Eglos an
Bluw Tresulwedhen. Goldheys.

an 17^{ves} a-vis Gwynngala Chapel
Methodek Sen Yv, Goldheys

Pella derivadow a-dhiworth:

An Rev Chenon Jane Kneebone

☎ 01637 873135

☎ 07966 703924

janekneebone@gmail.com

Nawbedrek

A yll'ta dismygi an ger a naw
lytherenn? Py lies ger a moy es 3
lytherenn a yll'ta kavoes, res yw dhis
devnydhya pub lytherenn unnweyth yn
pub ger ha res yw dhis devnydhya an
lytherenn yn kres an pedrek yn pub ger.

V	U	R
O	G	N
N	S	Y

Gorthyp mis-Est 2017: **flammadow**

Kowsva

Soweth, dell veu dyllys yn An
Gannas mis-Est, an gwerthji
'Keskewsel' dhe 24 Plen an Varghas,
Ryskammel, yw deges lemmyn mes y
hyllir prena lyvrow Kernewek heb mar
diworth 'Kowsva' – pella derivadow y'n
foleennik 'Klew'!

Kowsva yw igor dydhyow Lun,
Mergher, Gwener ha Sadorn ynter 10 ha
13 eur ☎ 01209 718999; pella
derivadow diworth:

www.cornish-language.org

Vyaj dhe Bolynesi gans ‘Gwandryades’ (skeusennow folenn 12)

Rag agan dy’goelyow an vlydhen ma ni eth dhe’n Keynvor Hebask Dyghow, hag yn arbennik, dhe Ynysow Markesas (*Marquesa* yn Spaynek) ynter Tahiti ha Hawaii.

Ynysow pell ha loskvenydhiek, an ynysow ma yw ughel, teg, gwyls, glas, toemm ha glyb. Diskudhys vons yn 1595 gans marnner spaynek Alvaro de Mendana ha henwys wosa y dasek an pypmpves *Marquis a Ganete*, Ismyghtern a Beru y’n termyn na. Lemmyn i yw rann a Bolynesi Frynkek.

Ni eth diworth Papeete (Tahiti) yn gorhel proviansow gans dew kans trethyas. Y hanow o Aranui 5(skeusenn folenn 12) po ‘Fordh Veur’, ow treusi an keynvor ha junya Ynysow Markesas hag ynwedh nebes ynysow Tuamotus (Faka Rava, Rangiroa) ha Society (Tahiti, Bora Bora).

Ni a diras yn kynsa yn Faka Rava, rann a’n Tuamotus, ynysow isel gans krib gwylar², trethow splann ha meur a balmwydh know koko, gerys-da aga perlys du.

Yn Ynysow Markesas yma hwegh ynys peblys – Nuku Hiva, Hiva Oa, Ua Pou, Tahuata, Ua Huka ha Fatu Hiva, ha’n poblans yn sommenn yw neb naw mil berson. An kynsa le a wrussyn vusytya o Nuku Hiva, kresenn venystrek an ynysow Markesas. Hendhyskonydhyon a gavas meur a

dhelow yn gwylgoes –‘tiki’ po ‘ti’i’ yn rannnyeth Markesas. Ni a droesyas – pur leysek o - owth yskynna an vre rag gweles bagas a ilewydhyon yn-dann wydh banyan gans tabour hir hag i ow tonsya ha garma avel an ‘Haka-haka’ yn Mordir Nowydh, rag ownekhe o martesenn agan dynnerghi – i a dhybri tus bys yn 1867!

Splann o an gwydh frutys oll-adro: frutys bara (anvlasus yw), banana, aval paradhis, y’ga mysk frutys anaswonnys dhyn ni.

Ny welsyn meur a enyvales, saw mergh ha gyfras gwyls war Ua Huka, ynys heb gwydh ogasti (avel Ynys Pask), mes wosa diwreidyha rath du, le mayth yw difresys diw edhen danow ‘pahiti’ ha ‘pati’oto’ (eghennow a gasek-koes ha papinjay). Yma delinyansow war veyn (*petroglyphs*) dhe-les ena ynwedh.

Pub le y klewsyn kenys an kulyek, gwithys yn-mes a’n chioh rag dybri kanstroes gwenonek. Nyns eus serf po hwesker dregynnus yn ynysow na, saw ‘nono’ mar annius avel gwibesenn (mes nyns eus kleves seson ena).

An ynys veurgerys ragov yw an byghanna, Fatu Hiva, ynys may spenas unn vlydhen yn 1937 Thor Heyerdahl kyns devisya y dybieth (prevys lemmyn dhe vos kamm!) yn kever devedhyansow polynesek diworth Amerika Deyghow. Pleg-mor an Gwyrghesow (kyns henwys an Kalghyow awos furv an menydhyyow) yn Hanavave yw pur deg yn arbennik dhe’n howlsedhes.

Yn Hiva Oa, ynys mar vras avel Nuku Hiva, (dew vil annedhyas) ni a vusytyas an korflann a-ugh an ‘penn-sita’ Atuona, le mayth yw ynkleudhys an

² gwylar, coral

lymner gerys-da Paul Gauguin, a verwis ena yn 1903, ha'n kaner belgec Jacques Brel, marow yn 1978 ha meurgerys gans tornysi frynkek.

An Nowodhow

Nowodhow berr yn Kernewek yw dyllys gans Radyo Kernow dhe 5 eur dy'Sul. Geryow an dowlenn a yll bos redys diworth gwiasva Kowethas an Yeth Kernewek:

Trigva Nowydh

Wosa bos trigys lies blydhen dhe Seythyn, Ken ha Malou George res eth dhe Logh. Dasannedhi a via ger da kynth yw hemma treyls avel 'resettle, recolonize' yn GM, folenn 127. Yn sur ny yllyn treyls an Sowsnek ger ha ger 'to move house'!

Aga thrigva nowydh yw
Seafiel/Morwel
Fordh Portuan
Logh/Looe
PL13 2DN
☎ 01503 264683

Ken a lever nag yw an hanow Gwel an Mor, mes Morwel awos bos an mor a-rag ha parkow po gwelyow a-dryv an chi. Ev a grys ynwedh bos hanow an fordhow kammskrif po kammredyans 'Porthbyghan' hag yw hanow Logh West.

www.cornish-language.org

An Gannas 2017

An Gannas yw dyllys pub mis gans Kowethas an Yeth Kernewek. Skrifennys an Kowethas yw Tim Hambly, 12 Stret an Duk, Lannstevan Wartha, Kernow, PL15 HD ☎ 01566 773716:

skrifennys@btinternet.com

Pennskriker An Gannas yw Graham Sandercock hag yw lowen degemmeres erthyglow ha skeusennow dhe vos dyllys:

grahamsandercock@blueyonder.co.uk

argemmynn:

Radyo an Gernewegva

Radyo an Gernewegva yw towlenn radyo yn Kernewek pub seythun; restrys yw gans **Matthi Clarke** ha dell leverir yth yw an gwella ilow ha kows y'gan taves kernewek. Y hyllir goslowes orth:

www.anradyo.com

A n G a n n a s 2 0 1 7

Folenn Steronieth gans Rod Lyon

Spektroskopieth - 2

An mis eus passys my a worfennas dre leverel fatell wrug Joseph Fraunhofer kavoes ‘linennow sugnans’ yn spektrum an Howl, ha profya an govynn “Pyth yw linennow sugnans*”??

An linennow ma y’n spektrum a dhiskwedh py elevennow eus y’n Howl. Rag ensampel, an elvenn sodium a dhiskwedh diw linenn yn rann velyn an spektrum – ha pup-prys y’n keth le. Ytho, mars eus diw linenn dewl gwelys y’n le ma yn spektrum an Howl, ni a woer bos sodium y’n Howl. Drefen bos dhe bub elvenn hy fatron a linennow hy honan, ni a yll kavoes pub elvenn eus y’n Howl.

Heb mar ni a yll gul an keth gans an sterennow. Mars eus spektrograf stegys dhe bellwelell, y tiskwedh spektrum golow an sterenn, ha dre studhya an linennow sugnans, ni a yll dyski py elvennow eus y’n sterenn na.

An spektrum yw toul dhe les dhe steronydhyon drefenn ev dhe leverel kemmys a-dro dhe’n sterenn.

Unn dra dhe les a yll spektrum leverel dhyn ni yw mars usi an sterenn ow mos wor’tu ha ni po mos dhe-ves. Fatell yll an spektrum leverel hemma?

Avel ensampel sempel, pan nesso tren wor’tu ha ni, nivel son an korn a wra sevel, ha pan ello ev dhe-ves, an son a wra iselhe. An acheson rag hemma yw, dell usi an tren owth avonsya, an tonnow son yw gweskys moy ogas war-barth, ha dell usi an tren ow mos dhe-ves, an

tonnow yw ystynnys a-les. Hag yth yw an keth gans golow. Mars usi an sterenn ow tos wor’tu ha ni, an tonnow golow yw gweskys moy ogas war-barth, ha mars usi an sterenn ow mos dhe-ves, an tonnow golow yw ystynnys.

Mar miryn ni orth spektrum a sterenn hag yw sevelyek, spektrum an sterenn a wra omdhiskwedhes avel delinyans onan, folenn 12.

Mes mars yw semlant an keth spektrum, delinyans dew, folenn 12, gans an linennow sugnans removys dhe’n penn rudh, y styr bos an sterenn ow mos dhe-ves.

Yn 1930, steronydh Edwin Hubble a vusuryas an spektra a lies galaksi hag ev a gavas bos **pub** galaksi ow tiberth an eyl diworth y gila – yn geryow erell – ev a gavas bos an ollvys owth efani!

* linennow sugnans = *absorption lines*.

An ebron mis Gwynngala

Hwilewgh neppyth y’n ebron north-east - Cassiopeia - parys rag an mis a dheu. Hwi a wra gweles prag!

An Ranneves Cassiopei

Diworth Folenn Steronieth, folenn 11.

Delinyans onan: spektrum sterenn sevelyek.

Delinyans dew: spektrum gans an linennow sugnans removys dhe'n penn rudh.

Men-bedh Paul Gauguin, Atuona, Hiva Oa

Skeusennow diworth an erthygel Vyaj dhe Bolynesi (folenn 9):

An gorhel Aranui 5 gans skath hir rag tira

Li Arbennik

Chiw gans delow Tiki, Puamau, Hiva Oa

Eseli klass Kernewek Essa a omguntellas rag li arbennik rag solemnya 100ves penn-bloedh Wella Brown, a gledh y'n skeusenn ma, ha rybdho Morris Watts, onan a'n dhyskadoryon y'n klass, Morris Watts. Skeusenn gans Maureen Fuller